
A linguaxe non binaria: unha proposta a partir da tradución

Carla Míguez Bóveda*

Data de recepción: 01/09/2020 | Data de aceptación: 15/03/2021

Resumo:

Este artigo recolle unha proposta de linguaxe non binaria en lingua a partir da tradución da obra *El demonio en el interior de Sirel*, de Guille Jiménez. O noso modelo ten a súa base en estudos previos noutras linguas e nunha serie de enquisas, analizadas desde unha perspectiva cuantitativa e cualitativa, dirixidas á comunidade académica e profesional da tradución en Galicia. O noso obxectivo é visibilizar a necesidade dunha linguaxe que inclúa a todas as persoas: homes, mulleres, persoas non binarias (ou de xénero neutro) e calquera que non se axuste á cisheteronormatividade. A partir da tradución da obra literaria mencionada, na que se emprega linguaxe non binaria directa, demostramos que o galego precisa este recurso para que traducións de textos coma este á nosa lingua sexan fieis ao orixinal e respecten os principios éticos da profesión. Só cunha linguaxe inclusiva manteremos vivo o galego.

Palabras chave:

LGBT+; lingua e xénero; linguaxe inclusiva; linguaxe non binaria; tradución literaria; xénero neutro.

Sumario:

1. Introducción. 2. A linguaxe non binaria. 2.1. A linguaxe non binaria en lingua española. 2.2. A linguaxe non binaria en lingua galega. 2.2.1 Estudo cuantitativo e cualitativo sobre a aceptación da linguaxe non binaria en lingua galega. 3. O proxecto de tradución. 4. A proposta. 5. Conclusións. 6. Bibliografía..

Non-binary language: a proposal based on translation

Abstract:

This article comprises a proposal of non-binary language in Galician based on the translation of El demonio en el interior de Sirel, by Guille Jiménez. Our model is based on previous studies in other languages and on a series of qualitative and quantitative surveys addressed to the academic and professional translation community in Galicia. Our goal is to raise

* carlamiguez@alumnos.uvigo.es. Universidade de Vigo. España.

awareness on the need for a language that includes all people: men, women, non-binary (or gender neutral) people and anybody who does not conform to cisheteronormativity. Based on the translation of the aforementioned book, in which non-binary language is employed, we prove that Galician needs this resource for translations into Galician of texts such as this to be accurate to its original and to respect the ethics of the profession. Inclusive language is the only way to keep Galician alive.

Key words:

LGBT+; language and gender; inclusive language; non-binary language; literary translation; neutral gender neutral.

Contents:

1. Introduction. 2. Non-binary language. 2.1. Non-binary language in Spanish. 2.2. Non-binary language in Galician. 2.2.1. Qualitative and quantitative surveys on the acceptance of non-binary language in Galician. 3. The translation project. 4. The proposal. 5. Conclusions. 6. Bibliography.

1. Introducción

A linguaxe inclusiva é unha proposta emerxente que recolle unha evidencia social. Cada vez escoitamos máis desdobramentos ou palabras xenéricas nos medios de comunicación e nos discursos de persoas influentes, así como nas rúas e nas conversas máis cotiás. Pero esta linguaxe inclusiva non sempre ten en conta a todas as persoas. Unha linguaxe catalogada como “inclusiva” debe ser interseccional e, polo tanto, evitar todo tipo de discriminación capacitista, racista ou etnicista, clasista, especista, de creenza relixiosa, de orientación sexual ou de xénero. Agora ben, cando dicimos “benvidas e benvidos” ou “todas e todos”, estamos a incluír todas as identidades de xénero? Nos desdobramentos binarios como “todas e todos” estamos deixando fóra ás persoas non binarias ou de xénero neutro¹. A linguaxe non binaria (ou neutra) non é nin máis nin menos que linguaxe inclusiva.

Este tipo de linguaxe, como o seu nome indica, visibiliza ás persoas non binarias ou de xénero neutro, é dicir, aquelas que non son exclusivamente homes nin exclusivamente mulleres, que “podría[n] ser ambas cosas a partes iguais o una máis que outra, podría[n] tener un género completamente diferente, no tener género...” (López, 2019b). A linguaxe non binaria inclúe o emprego de palabras neutras ou epicenas, o reestruturamento sintáctico para evitar empregar o xénero gramatical e o uso directo deste último. En galego, os estudos sobre linguaxe non binaria son escasos. Mentres algunhas autoras defenden que “a solución das novas grafías @, *, X, coa súa carga de sorpresa visual, parece idónea” (Moure, 2012: 102), outras como María Reimóndez (2018) empregan o morfema “-e” para marcar o xénero neutro nalgunhas das súas obras literarias. A día de hoxe non temos constancia de que exista ningunha proposta de linguaxe non binaria preferida polas persoas galegofalantes ou que teña algún tipo de autoridade.

2. A linguaxe non binaria

A linguaxe non binaria non é algo novo, en realidade existe desde hai moito. Antes de continuar, cabe marcarmos a diferenza entre a linguaxe non binaria indirecta (a partir de agora, LNB-I), que engloba o uso de palabras xenéricas e/ou neutras da lingua, e a linguaxe non binaria directa (a partir de agora, LNB-D), referida, esta última, ao uso explícito de palabras marcadamente non binarias malia que non estean na norma (López, 2019b). Deste xeito, estaríamos a empregar linguaxe

1 Cando falamos de persoas non binarias ou de xénero neutro non nos referimos ás persoas intersexuais. Unha persoa intersexual podería ser non binaria, do mesmo xeito que podería ser home ou muller.

non binaria cando dicimos “alumne”, pero tamén cando utilizamos palabras como “profesorado” ou formas como “todas as persoas presentes”.

Poderíamos diferenciar tres usos para a linguaxe non binaria directa (Gómez, 2016):

- xenérico: para falarmos de persoas cuxa identidade de xénero non é binaria.
- Plural xenérico: para falarmos de grupos mixtos.
- Indefinido: para falarmos de alguén cuxo xénero descoñecemos e, dese xeito, evitar malxenerizar a esa persoa.

2.1. A linguaxe non binaria en lingua española

En lingua española, a Real Academia Española (a partir de agora, RAE) rexeita o xénero gramatical neutro tal e como o entendemos neste traballo e alega que:

No es admisible usar la letra “x” ni la “e” como marca de género. Es, además, innecesario, pues el masc. gramatical funciona en nuestra lengua, como en otras, como término inclusivo para aludir a colectivos mixtos, o en contextos genéricos o inespecíficos. (RAE, 2018)

El uso de la letra «e» como supuesta marca de género inclusivo es ajeno a la morfología del español, además de innecesario, pues el masculino gramatical ya cumple esa función como término no marcado de la oposición de género. (RAE, 2020)

No marco da comunicación social, no español de España o uso deste tipo de linguaxe é cada vez máis visible e común, sobre todo nas redes sociais. Aínda así, moitas persoas recorren ao argumentario da RAE e non o aceptan como correcto nin respectan que se empregue. Noutros países hispanofalantes o seu uso está tamén moi estendido. O actual presidente arxentino, Alberto Fernández, utiliza o morfema de xénero neutro “-e” nos seus discursos e comunicados por escrito: *“Este es un acuerdo que hemos construido los argentinos: cuidar a todos, a todas y a todes”* (Fernández, 2020). Aínda que non o emprega en todo o parágrafo, é de grande importancia que o presidente dunha nación faga un uso significativo desta linguaxe que inclúe todas as persoas. Na coalición política “Frente de todos”, liderada polo propio Fernández, como se explica no final dun vídeo que publicou en *Twitter* Sergio Massa (presidente da Cámara de Deputados), ese “o” de “todos” fai referencia a “todos, todas, todes, tod@s, tod=s, tod♥s e tod*s” (Massa, 2019). De feito, na última palabra cambia a vogal por un sol, que representa Arxentina.

De volta en España e nas críticas á linguaxe non binaria, moitas persoas pensan que o xénero neutro é algo novo que a comunidade LGBTQ+ está a inventar. O certo é que xa en 1976 Álvaro García Meseguer propuxo o uso do “-e” como marca de xénero neutro para o xénero común, é dicir, para os plurais que fan referencia a grupos mixtos (García Meseguer, 1976). Malia que Meseguer falaba do morfema “-e” en termos binarios, podemos aplicar a súa proposta á actualidade e ás realidades non binarias. As persoas de xénero neutro non son nin colectivos mixtos nin contextos xenéricos ou inespecíficos (López, 2019b). E, se a lingua ten recursos, debemos empregarlos para evitar a discriminación e malxenerización das persoas que integran o colectivo non binario. En palabras de García Meseguer:

La pureza, la tradición, etc., están muy bien cuando no son injustas o dañinas y, en este punto, hay daño e injusticia en el castellano heredado. [...] ¿Por qué no pueden dar les españoles este ejemplo de ingeniería lingüística al mundo, retocando su idioma para que no induzca al sexismo? (García Meseguer, 1976)

2.2. A linguaxe non binaria en lingua galega

En lingua galega, o *Manual de linguaxe inclusiva no ámbito universitario* (2012) propón, desde unha perspectiva binaria, diferentes estratexias para evitar o sexismo gramatical. A proposta neutralizadora que se expón no manual é a que neste traballo se define como LNB-I, isto é, o emprego de substantivos xenéricos, abstractos, metonímicos ou neutros e cambios na redacción. No caso das especificacións, as autoras dedicaron un apartado aos diferentes recursos gráficos que se poden utilizar para “facer visibles na linguaxe os sexos que se mencionan” (VV. AA., 2012: 26). Estes recursos son a arroba (@), a barra (/), o ae, o x ou o * e mesmo parénteses (), e cada un deles empregárase, segundo o manual, en contextos diferentes. Aínda que neste manual non se menciona o morfema “-e”, Teresa Moure si que o menciona na súa obra *Queer-emos un mundo novo*:

En todo caso, este estilo de solucións [neutralizadoras], que levarían en galego á introdución dunha especie de xénero neutro con formas non marcadas nos paradigmas morfolóxicos usuais, senón en -e sería máis que cuestionable nunha lingua xa afectada de problemas de normalización. A solución das novas grafías @, *, X, coa súa carga de sorpresa visual, parece idónea. (Moure, 2012: 102)

Malia que é certo que as formas @, * e X son máis visibles que o “-e”, moitos programas de lectura de pantalla para persoas con diversidade funcional sensorial non recoñecen estes signos. Se queremos que a linguaxe sexa realmente inclusiva,

temos que pensar en todas as persoas que queiran acceder a ela. Na lingua galega, como na española, o “-e” é un morfema existente e que en moitas palabras xa se utiliza con valor neutro (estudante, invidente, cantante, galegofalante...). A súa pronuncia e escrita están normalizadas, só sería cuestión de normalizar tamén o seu uso. Na obra titulada *Fóra do normal*, María Reimóndez emprega o morfema de xénero neutro “-e” en tres ocasións, a primeira delas nunha intervención do personaxe principal da novela, que di: “Non podo evitar que me amole profundamente o de falar en masculino, mesmo en masculino e feminino, non podemos usar algo coma *todes* para deixar de marcar a xente por bloques?” (Reimóndez, 2018: 88). Deixar de marcar a xente, ou en ocasións “marcala” correctamente, é o que procuramos ao empregar o morfema neutro “-e”.

2.2.1. Estudo cuantitativo e cualitativo sobre a aceptación da linguaxe non binaria en lingua galega

Para obter datos sobre o coñecemento, o uso e a aceptación da linguaxe non binaria en lingua galega nos ámbitos académico e profesional da tradución, o 16 de marzo de 2020 lanzamos tres enquisas que pechamos pasados dous meses, o día 16 de maio de 2020. Cada unha delas estaba dirixida a un grupo (estudantes, docentes e profesionais). A enquisa dirixida ao estudantado (a) obtivo 119 respostas, dunhas 500 persoas receptoras; a dirixida a docentes (b) 42, dunhas 120 receptoras, e a dirixida a profesionais (C) 63, dunhas 200 receptoras, respectivamente.

Organizamos as enquisas en cinco seccións: información persoal, preguntas sobre linguaxe inclusiva, preguntas sobre linguaxe non binaria, exemplos prácticos e comentarios e/ou suxestións. Os cuestionarios foron anónimos e todas as preguntas eran de resposta obrigatoria (e nalgúñas aceptábase máis de unha resposta), agás a sección de comentarios e/ou suxestións.

A enquisa (a) compartíuse co estudantado da Facultade de Filoloxía e Tradución da Universidade de Vigo. Responderon estudantes dos tres graos que se ofrecen na facultade (Tradución e Interpretación, Linguas Estranxeiras e Ciencias da Linguaxe) e dos catro cursos. A maioría das persoas que responderon son mulleres (104), sendo as restantes 12 homes e 3 persoas non binarias. Un 77,3 % das enquisadas afirmou utilizar linguaxe inclusiva, tanto desdobramentos (58,8 %) como palabras neutras (62,2 %) ou linguaxe non binaria (8,4 %). Á pregunta “Coñece a linguaxe non binaria?”, un 52,9 % respondeu que si. Esta pregunta estaba seguida dun parágrafo explicativo, que aparecía ao pasar á seguinte pregunta, unha vez a persoa enquisada respondera se coñecía a linguaxe non binaria ou non. Esta explicación incluía unha breve aclaración do que é a linguaxe non binaria, quen son as persoas non binarias e por que deberíamos empregar este tipo de linguaxe, especialmente de encontrármonos

cun texto non binario como profesionais da tradución, interpretación ou corrección de textos (López, 2019b). Tras esta explicación, un 17,6 % das enquisadas afirmou usar linguaxe non binaria e un 89,1 % considerou necesaria a linguaxe inclusiva².

Presentamos catro exemplos prácticos³, en dous deles as persoas enquisadas tiñan que escoller a(s) opción(s) que empregaría(n) entre varias opcións que incluían tanto LNB-D como LNB-I e nos outros dous tiñan que escoller a(s) opción(s) que empregaría(n), de empregar algunha, e dicir cal(es) lles parecía(n) correcta(s) con exemplos unicamente directos. As respostas foron moi variadas, pero mostran unha preferencia pola neutralización por medio de palabras como “alumnado” ou “persoa” antes que o uso de LNB-D (Gráfico 1), así como diferentes opcións canto ao que empregarían e consideran correcto (Gráfico 2).

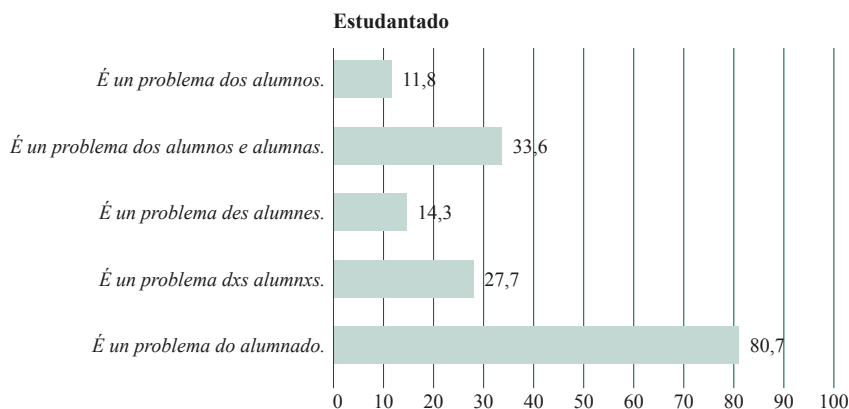

Gráfico 1. Resultado da pregunta 8 da enquisa (a)

- 2 Orixinalmente, o que se pretendía preguntar era se as persoas enquisadas consideran necesaria a linguaxe non binaria. Á hora de facer as enquisas produciuse un erro e, malia decatármonos, decidimos non cambiar a pregunta porque xa obtiveramos algunha resposta e non queríamos alterar os resultados. Ocorreu o mesmo nas enquisas (b) e (c).
- 3 Para cada unha das enquisas, identificadas cunha letra do *a* ao *c*, deseñáronse dous gráficos nos que se inclúen as respostas ás tres mesmas preguntas no contexto de cada un dos grupos enquisados. As devanditas preguntas formuláronse cun enunciado seguido dunha serie de opcións, que son as que se reflicten no gráfico. O enunciado da pregunta número 8 é, para os tres casos (gráficos 1, 3 e 5) “Destas frases, e entendendo os morfemas *-e* e *-x* como non binarios, cal(es) utilizaría?””. Nos casos restantes (gráficos 2, 4 e 6), o enunciado da pregunta anterior repítese para a número 10 e, no caso da pregunta número 11, cambia o final por “cal(es) lle parece(n) correcta(s)”. Decidiuse xuntar as preguntas número 10 e 11 no mesmo gráfico para ilustrar a diferenza entre as opcións que as persoas enquisadas empregarían (pregunta 10) e as que consideran correctas (11).

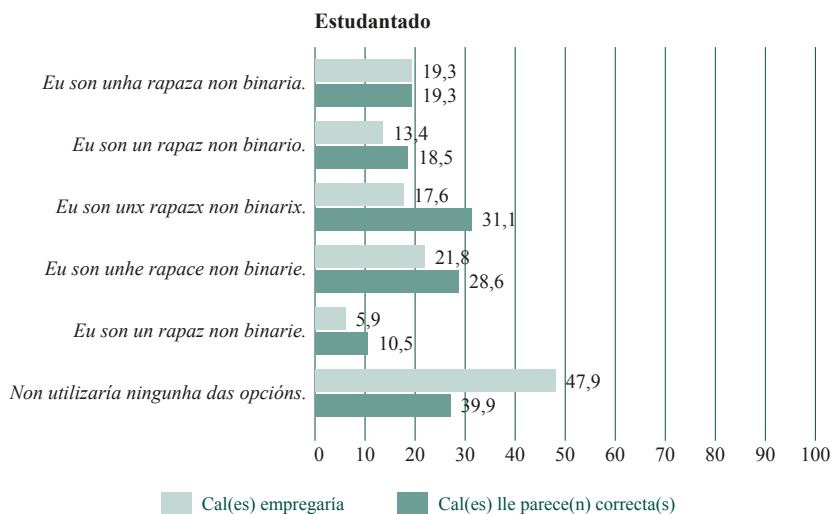

Gráfico 2. Resultado das preguntas 10 e 11 da enquisa (a)

Das 119 persoas que responderon á enquisa, só 16 engadiron algún comentario ou suxestión. Malia que algún foi positivo, a maior parte dos argumentos expresados tachan a linguaxe inclusiva (e mesmo o feito de que as persoas poidan ter unha identidade de xénero non binaria) de “innecesaria e ridícula” e os exemplos expostos de “excesivos e pouco realistas”. Algunhas persoas parece que tiveron dificultades para entender as preguntas ou as opcións propostas, outras directamente rexeitaron que existan persoas que non son exclusivamente homes ou mulleres ás que, xa que logo, non podemos tratar en masculino nin en feminino porque estaríamos faltándolles ao respecto. No caso de termos que traducir ou interpretar unha persoa non binaria, estaríamos falseando a información se cambiásemos a súa identidade de xénero por unha cuestión ideolóxica. De feito, unha das persoas enquisadas comentou, “todas as opcións son correctas, dependendo das preferencias de cada persoa”, e temos que respectar esas preferencias, tanto se nos gusta como se non.

A enquisa (b) compartíuse co corpo docente da Facultade de Filoloxía e Tradución da Universidade de Vigo e obtivo 42 respostas. Responderon docentes dos tres graos impartidos na facultade, así como do Mestrado en Lingüística Aplicada (4,8 %), do título de Especialista en Tradución para a Industria do Videoxogo (2,4 %) e do grao en Enxeñaría Eléctrica (2,4 %). O 59,5 % das persoas que responderon son mulleres

e un 4,8 % preferiu non responder. O 88,1 % das enquisadas afirmou empregar linguaxe inclusiva, maioritariamente palabras neutras (85,7 %) e desdobramentos (57,1 %). Só un 9,5 % das persoas enquisadas manifestou empregar linguaxe non binaria e un 7,1 % engadiu a opción do feminino xenérico.

Igual que na enquisa para estudantado, preguntouse ao profesorado se coñecía a linguaxe non binaria, ao que un 76,2 % respondeu que si, e logo engadiuse a mesma explicación que na enquisa (a) sobre este tipo de linguaxe. Ao preguntar de novo se empregan linguaxe non binaria, un 23,8 % respondeu que si (6 persoas máis que antes da nota aclaratoria) e o 76,2 % afirmou que considera necesaria a linguaxe inclusiva.

Na sección de exemplos, idéntica á da enquisa (a), o profesorado mostrou unha preferencia moi marcada cara ás opcións neutralizadoras (alumnado, emprego da palabra persoa antes dun adxectivo) nas dúas primeiras preguntas (Gráfico 3). Á hora de escoller a(s) opción(s) que empregaría(n), de empregar algunha, e dicir cal(es) lle parecía(n) correcta(s), as respostas foron lixeiramente diferentes ás da enquisa (a). Como mostra o gráfico que segue (Gráfico 4), a gran maioría manifestou que non empregaría ningunha das opcións ou que ningunha lle parecía correcta. Malia que a un 11,9 % lle parece correcta a opción de LNB-D co morfema “-e”, ningunha das persoas enquisadas a empregaría.

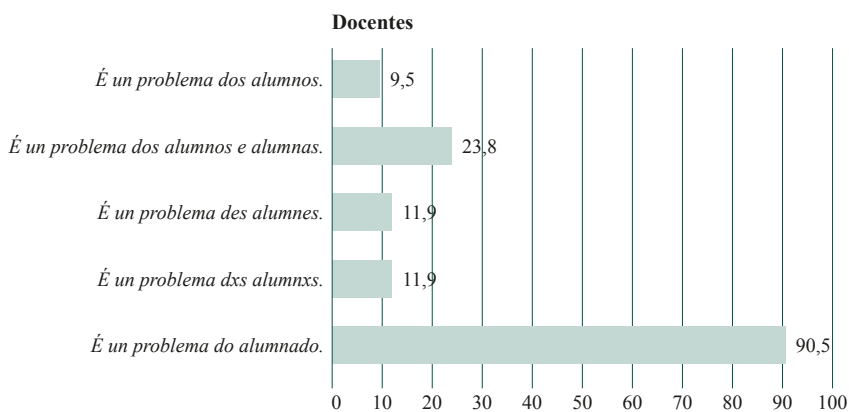

Gráfico 3. Resultado da pregunta 8 da enquisa (b)

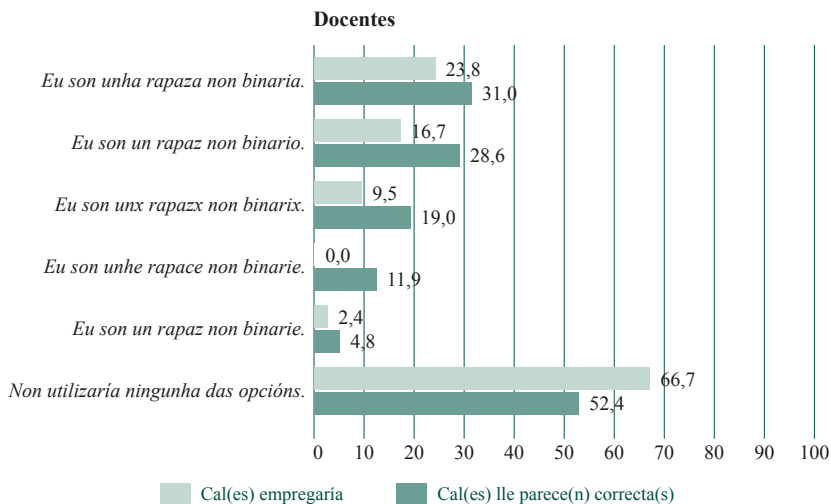

Gráfico 4. Resultado das preguntas 10 e 11 da enquisa (b)

Das 42 persoas que responderon, só 9 engadiron comentarios e/ou suxestións. En máis da metade destas suxestións, as persoas enquisadas alegaron que o morfema “-x” é impronunciábel, pero segundo López (2018) si se pode pronunciar:

De todas formas, el morfema se puede pronunciar, y de hecho se pronuncia, de cuatro maneras diferentes: *traductorx* puede ser /traduk'torks/, /traduk'toreks/, /tradukto'rekis/ o /traduk'tore/ (López, 2018), este último pronunciado igual que {-e}. (López, 2019b)

Noutras respostas considerouse a linguaxe non binaria como “en contra da economía lingüística” ou se suxeriu o uso da palabra “persoa” porque “soluciona e inclúe”. Outras dúas persoas enquisadas expresaron a súa preferencia polo morfema de xénero neutro “-e”. Destas últimas, unha delas deixou un comentario moi relevante para o noso estudo: “empregar ‘-e’ na fala é só unha cuestión de afacerse, igual que nos afixemos primeiro a alumnos e alumnas e logo a alumnado”.

A enquisa (c) estaba dirixida a profesionais da tradución e a interpretación. Distribuímosla a través da Asociación Galega de Profesionais da Tradución e Interpretación (AGPTI) e obtivemos un total de 63 respostas. As persoas que responderon á enquisa son, de novo, maioritariamente mulleres, con só un 20,6 % de homes e unha persoa de xénero non binario (1,6 %). O 41,3 % das persoas enquisadas encádrase na franxa de idade de entre os 30 e os 40 anos, o 28,6 % entre os 20 e os 30 e o 27 % entre os 40 e os 50, sendo as restantes maiores de 50. O 61 %

dedicase á práctica da tradución e o 13 % á interpretación en áreas de especialidade diferentes, maiormente a audiovisual, a científico-técnica, a turística e a do dereito.

Un 82,5 % das persoas enquisadas afirmou empregar linguaxe inclusiva, sobre todo palabras neutras (81 %) e desdobramentos (47,6 %), aínda que tamén linguaxe non binaria (9,5 %). O 63,5 % das persoas que responderon coñecía a linguaxe non binaria e, despois do parágrafo explicativo, o 15,9 % afirmou empregarla e o 84,1 % considerou que a linguaxe inclusiva é necesaria.

Canto aos exemplos, de novo triunfaron (90,5 %) as formas neutras nos dous primeiros casos. Nos dous seguintes os resultados foron máis variados, aínda que o 57,1 % afirmou que non empregaría ningunha das formas propostas e o 44,4 % non considerou ningunha como correcta.

A esta enquisa tamén lle engadimos un apartado sobre a linguaxe non binaria na tradución e a interpretación. Tan só o 9,5 % das persoas enquisadas tivo que traducir ou interpretar (sobre) unha persoa non binaria. Propuxemos tres exemplos de frases nas que se fala directamente dunha persoa non binaria en inglés para que as enquisadas escollesen unha tradución. O primeiro destes exemplos era unha frase para a que se propuxo, entre outras, unha solución en LNB-I, que foi a máis escollida (92,1 %). Os outros dous exemplos non tiñan unha posible tradución indirecta ou neutralizada, e algúns dos comentarios que recibimos foron, de feito, sobre a falta de propostas de tradución neutras. Non imos profundar moito nestes tres casos de tradución porque son desde o inglés e non todas as persoas enquisadas traducían desde ou cara ao inglés ou non tiñan coñecemento sobre os pronomes de xénero neutro na devandita lingua.

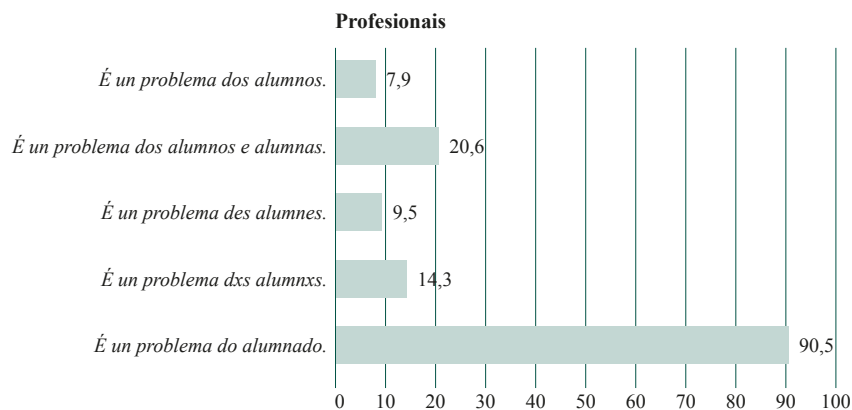

Gráfico 5. Resultado da pregunta 8 da enquisa (c)

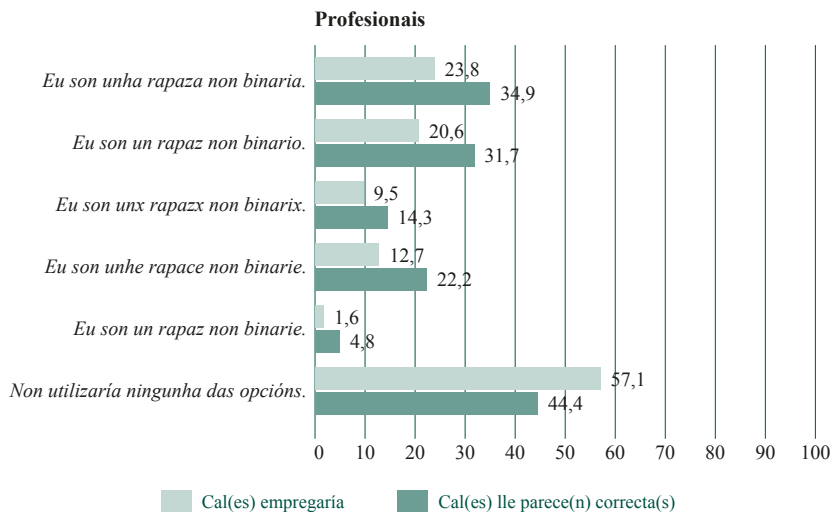

Gráfico 6. Resultado das preguntas 11 e 12 da enquisa (c)

Dos 19 comentarios e/ou suxestións, como xa mencionamos, a maioría das persoas enquisadas expresou a súa preferencia polas opcións neutras ou indirectas, pero tamén interese de cara ao futuro próximo da linguaxe non binaria na nosa lingua. Como profesionais da tradución e a interpretación tamén engadiron a necesidade de coñecer o contexto ou a tipoloxía textual de cara a escoller unha ou outra opción. Unha das enquisadas comentou que “se queremos empregar unha linguaxe inclusiva, non debemos caer na solución nugallá de copiar algo que forza a naturalidade da nosa lingua, senón botar man dos recursos que esta ten” referíndose ao emprego do morfema “-e”. Acaso non é natural, propia, normativa e neutra a palabra “intérprete”? Ao empregar o morfema “-e” como unha solución neutra ou non binaria en galego estaríamos, de feito, botando man dun recurso propio que xa cumpre esa función nalgúns casos e ampliando o seu significado a toda a gramática da lingua galega.

3. O proxecto de tradución

Para poñer en práctica os nosos obxectivos, buscamos un texto que ilustre o motivo da necesidade dunha linguaxe non binaria en lingua galega a modo de encarga de tradución simulada para unha editorial. Escollemos *El demonio en el interior de Siriel* (2019), de Guille Jiménez Cantón, porque consideramos que cumpre coas características requiridas, sen se centrar especialmente na identidade de xénero.

Durante o proceso de tradución tivemos que enfrontarnos a diferentes problemas relacionados coa tipoloxía textual e o propio texto, así como outros derivados do emprego de LNB-D. Siriél é non binarie⁴ e, polo tanto, cando a persoa que narra a historia fala dele ou nos diálogos fala de si mesmo ou alguén se dirixe a ele, o xénero gramatical empregado é o neutro. Traducir a Siriél en xénero masculino ou feminino (é dicir, malxenerizale) sería un erro gravísimo, pois estaríamos falseando información como profesionais. O emprego e a simple existencia deste recurso son necesarias para que a lingua galega avance e acompañe os tempos, xa que *“más allá de los derechos humanos, el colectivo no binario es cada vez más visible y tarde o temprano nos tocará traducir a una persona no binaria o sobre ella”* (López, 2019b).

A continuación comentaremos dous exemplos significativos que ilustran este tipo de problemas:

Problema de tradución	Determinante posesivo
Texto orixinal	Sí, mi... –se detuvo un momento, dubitativo– ¿señora?
Procedemento	A flexión do galego inexistente en español crea un problema. Neste caso, o importante era manter a manifestación de dúbida do labrego, que non sabía se dirixirse a Siriél en feminino ou en masculino. Decidimos optar polo posesivo de respecto «mi» porque non ten marca de xénero e, ademais, encaixa co ton medieval do texto.
Texto meta	Si, mi... –detívose un momento, dubitativo– señora?

Exemplo 1.

Problema de tradución	Determinante posesivo
Texto orixinal	Se giró en busca del beneplácito de sus jefes , aunque el halo de ojos que le surcaba la cabeza le permitía ver sus caras incluso de espaldas.
Procedemento	En castelán o determinante posesivo ten unha forma para todos os xéneros, pero en galego non. Sabemos que «xefes» é neutro porque Siriél emprega o neutro xenérico en plural e ten dúes xefes, un home e unha muller. En «súes» partimos do determinante posesivo feminino («súa(s)») porque “el masculino no siempre incluye un morfema de género” (López, 2019b). «Des» é o resultado da contracción da preposición «de» e o artigo determinado neutro plural «es».
Texto meta	Xírouse na procura do beneplácito des súes xefes , malia que o halo de ollos que percorría a súa cabeza lle permitía ver as súas caras incluso de costas.

Exemplo 2.

4 Malia que as formas que presentan unha flexión de xénero non binario ou neutro (LNB-D) non son gramaticalmente correctas, o obxectivo deste traballo é normalizalas e poñelas en paridade de condicións coas femininas e masculinas. Así pois, non estarán marcadas en itálica.

4. A proposta

Esta obra é só unha das moitas que ilustran a necesidade do xénero gramatical neutro en galego para facer da nosa lingua un idioma inclusivo con todas as persoas, tamén as non binarias. Moitos son os manuais que nos ofrecen solucións binarias como o feminino xenérico cando as mulleres son maioría, os desdobrementos, as barras e mesmo a arroba ou que, como moito, suxiren que reestruturemos as oracións ou empreguemos palabras xenéricas ou epicenas. Isto último funcionaría na LNB-I, pero non na LNB-D. Non podemos seguir evitando esta conversa, non podemos seguir dirixíndonos ás persoas non binarias como “‘persoa’ + adxectivo”, non podemos seguir ocultado a identidade destas persoas tras enunciados opacos. Non cando estas persoas non o desexen así porque, ante todo, debemos respectar en todo momento as escollas e preferencias de cada unha delas. Pódese ser non binarie e seguir empregando pronomes femininos e/ou masculinos combinados (ou non) cos de xénero neutro.

As persoas non binarias son cada vez máis visibles e teñen máis representación pública nos produtos literarios e audiovisuais. Manifestan cada vez máis a súa auténtica identidade, ás veces grazas a verse reflectidas nas identidades non binarias representadas neses produtos culturais. Por iso é preciso traducir en neutro personaxes como Sirel, como Syd da serie *One Day at a Time* ou como Lafontaine da serie *Carmilla*. De querer traducir este libro ou esas series ao galego, que sería o correcto? Na nosa opinión, a única solución ética e tradutivamente correcta é empregar o xénero non binario en galego. Para iso, o recurso ten que existir. E existe, só temos que potencialo.

A nosa proposta de LNB-D aposta polo morfema “-e” antes que “-x” (aínda que insistimos en que se han de respectar as decisións persoais de cada individuo) por tres motivos que consideramos esenciais. En primeiro lugar, aínda que só se trata dun pequeno estudo experimental, as enquisas que realizamos mostraron que moitas persoas non saberían pronunciar o morfema “-x” e, polo tanto, empregaríano na lingua escrita pero non na oral. Sería cuestión de afacerse, pero semella un impedimento para moites usuaries da lingua e o obxectivo é atopar unha forma consensuada á que es galegofalantes se poidan adaptar con facilidade. Ademais, agás no caso do corpo docente, as persoas enquisadas empregarían o “-e” antes que o “-x”. En segundo lugar, moitos programas de lectura de pantalla para persoas invidentes non recoñecen as palabras escritas co morfema de xénero neutro “-x”, pero si poden ler as palabras rematadas en “-e”. En terceiro lugar, porque o “-e” é un recurso da lingua galega que estamos afeites a empregar nalgúns substantivos e adxectivos, que non causaría rexeitamento visual na escrita, que recoñeceríamos e aceptaríamos con moita máis normalidade.

De acordo coas NOMIG (RAG, 2012), o morfema de xénero neutro empregárase do mesmo xeito que o masculino ou feminino, partindo preferentemente da forma feminina porque *“el masculino no siempre incluye un morfema de género”* (López, 2019b). Deste xeito, segundo a nosa proposta, simplemente teríamos que engadir o morfema “-e” á raíz das palabras da mesma forma que engadiríamos un “-o” ou un “-a”. Algúns exemplos serían “curmá/curmán/curmae”⁵, “faladora/falador/faladore”, “redondelá/redondelán/redondelae”, “mariñá/mariñao/mariñaie” “alta/alto/alte”, “campioa/campión/campioe”, etc. En portugués suxeríuse empregar un “i” entre a raíz e o morfema de xénero nas palabras cuxa raíz remata en “r”: *“no caso de palabras que terminan em ‘-r’ no masculino e ‘-ra’ no feminino (professor/professora) e que no plural fica ‘-res’ ou ‘-ras’ (professores/professoras), adiciona-se ‘-re’ no final da palavra no singular e, para o plural, adiciona-se ‘-ries”*” (Guerreiro, 2016). Esta sería tamén unha posibilidade ou alternativa para aquelas persoas que rexeitan formas que son iguais en plural masculino e neutro como “agricultores” (que pasaría, logo, a “agricultories”).

Non podemos deixar de prestar atención aos casos nos que o masculino e o feminino son regulares. Aínda que parezan casos máis “sinxelos” temos que coidar que se cumpran as normas da lingua galega xa que, como sabemos, as letras “i” e “e” se comportan de xeito diferente ás demais vogais ante as consoantes “c”, “g” e “z”⁶. Polo tanto, haberá casos de adxectivos e substantivos nos que teremos que intervir e mudar algunhas letras da palabra para obter unha solución gramaticalmente correcta, unha convención gramatical consensuada, que é o que busca esta proposta:

- Cando a última sílaba dunha palabra remate en “c” con valor de [k], esta pasará a “qu” ante o morfema de xénero neutro “-e”: cómica, cómico, cómique.
- Cando a última sílaba dunha palabra remate en “z”, esta pasará a “c” ante o morfema de xénero neutro “-e”: rapaza, rapaz, rapace.
- Cando a última sílaba dunha palabra remate en “g” esta pasará a “gu” ante o morfema de xénero neutro “-e”: galego, galega, galegue.
- Cando a última sílaba dunha palabra remate en “gu”, esta pasará a “gü” ante o morfema de xénero neutro “-e”: ambigua, ambiguo, ambigüe.

5 Nesta proposta, decantámonos por “-ae” e non “-ane” por ser máis galego e afastado do castelán.

6 Rocío Gómez (2016) e Gabriel D’Artemius (2018) explican no seu manifesto e no seu blog, respectivamente, como funcionan estas regras en español.

Guille Jiménez propuxo en redes sociais os sufixos “-ter/-teres” (Jiménez, 2020) como marca de xénero neutro, tanto para substantivos regulares como para algúns irregulares. No caso dos regulares, o neutro de “tradutora(s)/tradutor(es)” podería ser “tradutore(s)”, se aplicamos a “regra” de engadir o morfema de xénero neutro á forma feminina, ou “traduter(es)” segundo a proposta de Guille. Ambas as dúas solucións resultan válidas e poderían funcionar como variantes ou sinónimas, como os sufixos “-ble/-bel”, “esixir/exixir” ou moitos dobretes que podemos escribir indistintamente de máis dunha forma sen que ningunha teña connotacións de ningún tipo ou sexa incorrecta. Pola súa banda, Herminia Páez, outra experta en materia cuir⁷, explicou en redes sociais que ela emprega unha fusión entre as dúas propostas. Páez emprega, en castelán, a forma derivada do feminino (o morfema “-e”) para o singular e o sufixo “-teres” para o plural, o que resultaría en formas como “tradutore/traduter(es)” (Páez, 2020). Poderíamos extraer a esencia desta proposta e chegar tamén a formas como “profeser(es)” e acabar por decantármolos por aquela que es falantes empreguen máis ou ben conservar ambas as dúas.

No caso dos substantivos nos que a forma feminina e a masculina son lixeiramente diferentes, que denominaremos “irregulares simples” (como por exemplo, “poetisa/poeta”, “raíña/rei”, “princesa/príncipe”, etc.), a solución esixe un esforzo maior. Nestes casos, habitualmente, o procedente sería optar por unha solución que parta das formas femininas e engadir o morfema “-e”. Así, por exemplo, obteríamos “poetise”, “princese” e “raíñe”. Tamén poderíamos incluír lenes modificacións para marcar a neutralidade destas palabras e crear formas como “reíñe”. Se retomamos a proposta de Guille Jiménez comentada no parágrafo anterior (os sufixos “-ter/-teres”), obteríamos solucións funcionais e idiomáticas para palabras cunha flexión de xénero irregular. Daquela, a forma neutra de “actriz/actor” sería “acter” (“acteres” en plural), para “emperatriz/emperador” empregariamos “emperater” (“emperateres” en plural), etc.

Neste traballo, por limitacións de extensión, non profundaremos nos substantivos heterónimos, que denominaremos “irregulares complexos” (como “nai/pai”, “madríña/padriño”, “nora/xenro”, etc.), pero si faremos unha breve consideración. En español, Gabriel D’Artemius indica posibles propostas para a versión de xénero neutro de “nai/pai” como “*neidres y adres pero estas palabras también son difíciles de usar; [...] pues no solo hay que adaptar el madre, sino que también el mamá y el mami*” (D’Artemius, 2018). Artemis López propuxo en redes sociais o neoloxismo “xadre(s)” (López, 2019a), pronunciado /ʃadre/. En galego poderíamos facer unha

7 A palabra “queer” non está recollida no dicionario da Real Academia Galega. O anglicismo *queer* está recollido nun glosario da Universidade de Vigo (VV. AA., 2018). Neste traballo apostamos pola galeguización destes estranxeirismos.

adaptación desta proposta empregando tamén o “x”, unha grafía habitual na nosa lingua que estamos ben afeites a empregar. Das formas binarias “nai” e “pai”, logo, obteríamos “xai” (pronunciada /fai/), cuxo diminutivo podería ser “xaxá”. Desta forma extraeríamos “xadriñe” como proposta neutra de “madríña/padriño”, e, consecuentemente, o verbo “axadriñar”. Estas formas son moi novidosas e a solución ofrecida non é máis que unha suxestión.

Para rematar esta sección queremos comentar algúns aspectos relativos aos artigos e aos pronomes da nosa proposta. Non mencionamos todos os pronomes da gramática galega, nin todos os seus posibles encontros con preposicións, pero si os que consideramos que resultan máis problemáticos ou os que poderían xerar dúbidas.

En canto aos artigos, propuxemos o determinado “e(s)” e o indeterminado “unhe(s)”, que contraerían coas preposicións do mesmo xeito que as formas feminina e masculina. A forma que pode provocar máis controversia é a contracción do artigo determinado coa preposición “de”. En harmonía coas formas feminina e masculina, nesta proposta preferimos non empregar acento diacrítico para diferenciar “de” ‘preposición’ e “de(s)” ‘preposición + artigo’, pois polo contexto poderíamos entender se estamos ante a contracción ou non. De todas formas, non se descarta por completo a opción de empregar o acento diacrítico, en casos de dúbida, se a persoa o considera oportuno, igual que se facía ata hai pouco coas partículas interrogativas.

De facelo cos pronomes, un dos principais problemas ante o que nos atopamos é o pronome persoal tónico de terceira persoa. Mentres que en español a forma neutra (“*elle(s)*”) se diferencia da masculina, se empregamos o “-e”, en galego a proposta sería “ele/eles”, cuxo plural é idéntico ao masculino. Igual que no caso de “de” ‘preposición’ e “de(s)” ‘preposición + artigo’, consideramos que “eles”, na nosa proposta, non levaría acento diacrítico, pero non rexeitaríamos que unhe falante o empregase, en caso de ambigüidade, se o considerase oportuno. En portugués tamén se empregan as formas “*elu(s)*” e “*ilu(s)*” para o neutro (Guerreiro, 2016), que poderían ser unha alternativa para as persoas que rexeitasen o “ele(s)” en galego. En español tamén se emprega a forma “*elli(s)*” (López, 2019b), que poderíamos adaptar como “eli(s)” e que funcionaría, xunto coas propostas en portugués, como alternativa a “ele(s)”. Recordemos que, mentres non exista unha norma que recolla as preferencias xerais do colectivo, cada persoa pode ter as súas preferencias propias e debemos respectalas. A contracción do pronome persoal tónico «eles» coas preposicións “de” e “en” resulta en formas idénticas ao masculino. Mantemos a postura de non empregar acento diacrítico pero respectar a quen quixese empregalo nos casos ambiguos. Na serie átona, os acusativos “e(s)”, “le(s)” e “ne(s)” contraerían cos dativos “me”, “che” e “lle” como “me(s)”, “che(s)” e “lle(s)”. De novo, mantemos a postura de non empregar acento diacrítico pero respectar a quen quixese empregalo nos casos de ambigüidade.

Por último, na nosa proposta, os demostrativos de xénero neutro terían a mesma forma que os masculinos (agás a forma “aquele”) para manter a coherencia do uso do “-e”. Unha vez máis, non empregariamos acento diacrítico, pero respectariamos a decisión das persoas que quixesen empregalo nos casos ambiguos. En portugués tamén se propuxo a forma “aquele(s)” (Guerreiro, 2016), que poderíamos acoller tamén en galego (xunto con “estu(s)” e “esu(s)”, por coherencia) e, conforme coas opcións que suxerimos para os pronomes persoais da serie tónica, poderíamos mesmo pensar en “esti(s)”, “esi(s)” e “aqueli(s)”.

5. Conclusións

A proposta de tradución do texto de Guille deu pé a facer unha proposta de linguaxe non binaria en lingua galega. Os textos están a mudar xunto coa sociedade, que avanza e progresa no respecto e na tolerancia, e a nosa lingua debería acompañarnos. Se queremos que o galego sexa unha lingua moderna e viva cara á que se poida traducir calquera tipoloxía textual, debemos asegurarnos de termos todos os recursos. Con este traballo quixemos reflectir a necesidade dunha linguaxe non binaria en galego. A nosa proposta non pretende ser algo definitivo ou indiscutible, nin sequera norma. É unha suxestión a modo de proposta do que podería chegar a ser unha modalidade de uso. Tomamos como base a nosa propia lingua e preguntamos aos profesionais da tradución e da interpretación de Galicia e aos estudantes e docentes da Facultade de Filoloxía e Tradución cales serían as súas preferencias e elaboramos un modelo segundo a información obtida. Só mediante a aplicación deste modelo puidemos realizar unha tradución satisfactoria, responsable e ética da obra de Guille Jiménez, pois traducir a Siriel en masculino ou en feminino sería un erro de tradución inxustificable.

Nada sería máis satisfactorio que a nosa proposta fose de utilidade para a comunidade científica e profesional da tradución e da interpretación. *“La traducción no puede ser neutral cuando la política, la economía, la lengua o la historia no lo son”* (Santaemilia 2017: 4) e, xa que logo, debemos facer que a nosa lingua avance para avanzarmos nós, como sociedade responsable e como persoas.

Agradecementos

Este artigo está composto por parte do meu traballo de fin de grao. Quero agradecerlle á miña titora, Ana Luna Alonso, que non fuxira cando lle propuxen facer algo tan innovador, diferente, polémico e mesmo irreverente. Este traballo saíu adiante grazas ao seu apoio. Tamén quero agradecerlle a Ártemis López que creara en min, que me axudara incondicionalmente cando o precisei e que fose, en definitiva, e miñe mentore.

6. Bibliografía

- ATRAE (2020). *La quedadas de ATRAE - Episodio 6, traducción y género*. Dispoñíbel en <https://www.youtube.com/watch?v=piYxyIU5M5Q&t=2560s> (Consultado en 22.02.2021).
- CRTVG (2019). *Diccionario LGBT+: conceptos para unha linguaxe inclusiva*. Dispoñíbel en <http://www.crtvg.es/informativos/diccionario-lgtb-conceptos-para-unha-linguaxe-inclusiva> (Consultado en 22.02.2021).
- D'Artemius, Gabriel (2018). *El qué, cuándo, por qué, dónde y cómo de la flexión neutra de la e como lenguaje no binario* [entrada nun blog]. Dispoñíbel en <https://gabriel-dartemius.wordpress.com/2018/09/28/el-que-cuando-por-que-donde-y-como-de-la-flexion-neutra-de-la-e-como-lenguaje-inclusivo/> (Consultado en 22.02.2021).
- García Meseguer, Álvaro (1976). «Sexismo y lenguaje». *Cambio16*, 260. Dispoñíbel en https://www.grijalvo.com/Alvaro_Garcia_Meseguer/Sexismo_y_lenguaje.htm (Consultado en 22.02.2021).
- Gómez, Rocío (2016). *Pequeño manifiesto sobre el género neutro en castellano. Primera edición*. Dispoñíbel en <https://linguaultrafinitio.files.wordpress.com/2016/04/pequec3blo-manifiesto-sobre-el-gc3a9nero-neutro-en-castellano.pdf> (Consultado en 22.02.2021).
- Guerreiro, Felicia (2016). *Guia para a linguagem oral não-binária ou neutra* [entrada nun blog]. Dispoñíbel en <https://feliciagd.com/2016/01/30/guia-para-a-linguagem-oral-nao-binaria-ou-neutra/> (Consultado en 22.05.2020).
- Fernández, Alberto (2020). *Cuidar lo conseguido*. Dispoñíbel en <https://alferdez.com.ar/cuidar-lo-conseguido/> (Consultado en 22.02.2021).
- Jiménez, Guille (@GuilleJiCan) (2020). «El otro día estuve revisando sufijos latinos y griegos para buscar neutros para una novela y -ter/-tes quedan guay para casi todo.» [publicación en *Twitter*]. Dispoñíbel en <https://twitter.com/GuilleJiCan/status/1227544503143346178?s=20> (Consultado en 22.02.2021).
- Jiménez, Guille (2019). *El demonio en el interior de Siriel*. Madrid: Ediciones Dorna.
- López, Ártemis (@queerpreter) (2019a). «¡Resumo las respuestas que han llegado hasta ahora! (1/4) parece que los neologismos no binarios que más se usan son adre (¿diminutivo adá?) y xadre (¿pronunciado sadre?), seguido por neidre. También podemos tirar del guraso (parent) vasco, que en realidad no es neologismo.» [publicación en *Twitter*]. Dispoñíbel en <https://twitter.com/queerpreter/status/1171395988034113538?s=20> (Consultado en 22.02.2021).
- López, Ártemis (2019b). “Tú, yo, elle y el lenguaje no binario”, *La Linterna del Traductor*. 19. Dispoñíbel en <http://www.lalinternadeltraductor.org/n19/traducir-lenguaje-no-binario.html> (Consultado en 22.02.2021).

- Massa, Sergio (@SergioMassa) (2019). “Argentina se merece otro Gobierno. #Nueva-Mayoría 🇲🇪🇵🇸” [publicación en *Twitter*]. Disponible en <https://twitter.com/queer-terpreter/status/1171395988034113538?s=20> (Consultado en 22.02.2021).
- Moure, Teresa (2012). *Queer-emos un mundo novo. Sobre cápsulas, xéneros e falsas clasificacións*. Vigo: Editorial Galaxia.
- Páez, Herminia (@traducinando) (2020). “@GuilleJiCan fue contigo con quien estuvimos hablando de la finalización de las palabras en ter pensando en la versión nb de actor, por ejemplo? Me quiere sonar que sí. Te cuento que esa conversación ha provocado que yo haga mi propia regla raruna... Traductore pero traducteres.” [publicación en *Twitter*]. Disponible en <https://twitter.com/traducinando/status/1256634315879919616?s=20> (Consultado en 22.02.2021).
- Real Academia Española (@RAEinforma) (2020). “#RAEconsultas El uso de la letra «e» como supuesta marca de género inclusivo es ajeno a la morfología del español, además de innecesario, pues el masculino gramatical ya cumple esa función como término no marcado de la oposición de género.” [publicación en *Twitter*]. Disponible en <https://twitter.com/RAEinforma/status/1258007376436830208?s=20> (Consultado en 22.02.2021).
- Real Academia Española (@RAEinforma) (2018). “#RAEconsultas No es admisible usar la letra “x” ni la “e” como marca de género. Es, además, innecesario, pues el masc. gramatical funciona en nuestra lengua, como en otras, como término inclusivo para aludir a colectivos mixtos, o en contextos genéricos o inespecíficos” [publicación en *Twitter*]. Disponible en <https://twitter.com/RAEinforma/status/955704857138225157?s=20> (Consultado en 22.02.2021).
- Real Academia Galega (2012). *Normas ortográficas e morfolóxicas do idioma galego*. 23ª edición. Disponible en <http://publicacions.academia.gal/index.php/rag/catalog/book/252> (Consultado en 22.02.2021).
- Reimóndez, María (2018). *Fóra do normal*. Vigo: Xerais.
- Santaemilia, José (2017). “Traducir para la igualdad sexual: Hacia una ética activa y responsable”. En Santaemilia, José (ed.), *Traducir para la igualdad sexual*, 1-10. Granada: Editorial Comares.
- VV. AA. (2018). *Glosario de termos de políticas de igualdade e estudos en xénero*. Unidade de Igualdade. Universidade de Vigo. Disponible en <https://www.uvigo.gal/sites/uvigo.gal/files/contents/paragraph-file/2018-05/Glosario%20de%20termos%20en%20pol%C3%ADticas%20de%20igualdade%20e%20en%20estudos%20de%20xénero%202018.pdf> (Consultado en 22.02.2021).
- VV. AA. (2012). *Manual de linguaxe inclusiva no ámbito universitario*. Unidade de Igualdade. Universidade de Vigo. Disponible en [https://www.uvigo.gal/sites/uvigo.gal/files/contents/paragraph-file/2018-05/Manual_con_portada_para_web%20\(1\)_3.pdf](https://www.uvigo.gal/sites/uvigo.gal/files/contents/paragraph-file/2018-05/Manual_con_portada_para_web%20(1)_3.pdf) (Consultado en 22.02.2021).

Anexo I: paradigmas

Artigos

O artigo determinado

	Masculino	Feminino	Neutro
Singular	o	a	e
Plural	os	as	es

Art. Prep.	o	a	e	os	as	es
a	ao / ó	á	ae	aos / ós	ás	aes
con	co	coa	coe	cos	coas	coes
de	do	da	de	dos	das	des
en	no	na	ne	nos	nas	nes

O artigo indeterminado

	Masculino	Feminino	Neutro
Singular	un	unha	unhe
Plural	uns	unhas	unhes

Art. Prep.	o	a	e	os	as	es
con	cun	cunha	cunhe	cuns	cunhas	cunhes
de	dun	dunha	dunhe	duns	dunhas	dunhes
en	nun	nunha	nunhe	nuns	nunhas	nunhes

Pronomes persoais

Serie tónica

Número	Persoa	Suxeito	Formas oblicuas			
			Libres		Ligadas	
			Non reflex.	Reflexivo	Non reflex.	Reflexivo
Singular	1ª	eu	min		comigo	
	2ª	ti		contigo		
	3ª	el, ela, ele	si	—	consigo	
Plural	1ª	nós / nosoutros, -as, -es		connosco		
	2ª	vós / vosoutros, -as, -es		connosco		
	3ª	eles, elas, eles	si	—	consigo	

Art. Prep.	el	ela	ele	eles	elas	eles
de	del	dela	dele	deles	delas	deles
en	nel	nela	nele	neles	nelas	neles

Serie átona

Número	Persoa e xénero		Non reflexivo		Reflexivo	
			Dativo	Acusativo		
Singular	1ª		me		se	
	2ª		che	te		
	3ª	Masculino	lle	o, lo, no		se
		Feminino		a, la, na		
Neutro	e, le, ne					
Plural	1ª		nos		se	
	2ª		vos			
	3ª	Masculino	lles	os, los, nos		se
		Feminino		as, las, nas		
		Neutro		es, les, nes		

Dat. Acus.	o/lo	a/la	e/le	os/los	as/las	es/les
me	mo	ma	me	mos	mas	mes
che	cho	cha	che	chos	chas	ches
lle	llo	lla	lle	llos	llas	lles
nos	nolo	nola	nole	nolos	nolas	noles
vos	vololo	vola	vole	volos	volas	voles
lles	llelo	llela	llele	llelos	llelas	lleles

Pronomes posesivos

Persoa		Singular			Plural		
		Masculino	Feminino	Neutro	Masculino	Feminino	Neutro
Sing.	1ª	meu	miña	miñe	meus	miñas	miñes
	2ª	teu	túa	túe	teus	túas	túes
	3ª	seu	súa	súe	seus	súas	súes
Plural	1ª	noso	nosa	nose	nosos	nosas	noses
	2ª	voso	vosa	vose	vosos	vosas	voses
	3ª	seu	súa	súe	seus	súas	súes

Pronomes demostrativos

Prox.	Número	Masculino	Feminino	Neutro	Neutro (obxectos)
I	Singular	este	esta	este	isto
	Plural	estes	estas	estes	—
II	Singular	ese	esa	ese	iso
	Plural	eses	esas	eses	—
III	Singular	aquel	aquela	aquele	aquilo
	Plural	aqueles	aquelas	aqueles	—

